

az elemzett táncfolyamatokban. Mindez további kérdéseket vet fel az tradicionális táncok visszatartásában, valamint hiteles színpadi megjelenítésében.

A tanulmányok stílusa élesen elválik egymástól. Varga Sándor írása mindvégig olvasható, könnyen értelmezhető, Fügedi János munkája – részint a témaválasztásnak köszönhetően – már kevésbé közérthető, magasabb fokú ismereteket követel meg az olvasótól a táncjelírás területére vonatkozóan. A könyv nyomdai kivitelezése színvonalas, illusztrációkkal és képekkel gazdagított, valamint táblázatokkal teszi átláthatóbbá a szerkezeti elemzést.

A tanulmányok a táncfolklorisztika két különböző perspektívájából kiindulva vizsgálják a hosszútávú táncművészetet. A funkcionális és formai elemzés egymást kiegészítik, valós célközönségük mégis eltérő. Varga Sándor kutatási eredményei egy tágabban értelmezhető szakmai- és civil olvasóközönséget érintenek, hiszen megállapításai hasznosnak bizonyulhatnak a táncoktatók, táncpedagógusok és hagyományőrök számára. Ugyanakkor identitás- és közösségformáló szereppel bírhatnak a hosszútávú táncok életében, az amatőr táncosoknak vagy laikus olvasóknak pedig értékes információkkal szolgálhatnak a tradicionális táncélet és táncvészet alakulására vonatkozóan. Fügedi János strukturalista vizsgálata inkább a kinetográfiában szakavatott – valljuk be igen csekély számú – szakmai csoportot célozza meg. A könyv egészét a hazai táncművészet tagjainak bátran merem ajánlani, mivel eddig evidensként értelmezett ténymegállapításokat kérdőjelez meg, s látat újabb szemszögből.

Tükröződések. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene-kutató-zenetörténész tiszteletére. Szerkesztette: Szalay Olga. Budapest, L'Harmattan-Könyvpont Kiadó, 2012. 813 p.

Rudasné Bajcsay Márta

Domokos Mária népzene-kutató, zenetörténész 2012 novemberében, 70. születésnapján egy – már formátumát tekintve is – reprezentatív tanulmánykötettel lepték meg kollégái, barátai, tisztelői. A mintegy 800 oldal terjedelmű, negyvenegy tudományos szakírást közlő kiadvány hangzó-melléklettel is rendelkezik. A DVD-ROM-on (melyet Németh István szerkesztett) körülbelül 30 órányi összeállítás hallható az ünnepelt gyűjtéseiből: a bukovinai születésű Gáspár Simon Antaltól és moldvai falvak énekeisétől.

A testes kötetformátumot elsősorban Domokos Mária tudományos sokoldalúsága magyarázza, és ugyanebből fakad a benne megjelenő tematikai sokszínűség is. A népzenei és zenetörténeti diszciplínát egymás fényében, összefüggéseiben kutató ünnepelt érdeklődési területe meglehetősen széles, – általános történeti, művelődéstörténeti kérdésekre is kiterjed. Ennek megfelelően kapcsolati köre is gazdag és szerteágazó, ami személyiségéből fakadóan folytonosan tovább növekszik. A kötet címadása ezért több szempontból is találó. A közvetlenül vagy közvetve reá és munkásságára reflektáló tanulmányok köre valamiképpen visszafénye személyének, tükrözi egy gazdag tudományos életútját, egy másokra is mindig odafigyelő tudós elméjét. Ez a ritka személyiség-jegy mintha az ünnepeltben megtestesülő igazságát példázná József Attila verssorainak: „Hiába fűrésztöd önmagadban, / Csak másban moshatód meg arcodat...” Másrészt szintén tükrözi az ünnepeltnek a kötetbeli tematika és megközelítésmód is, amennyiben az előzőt a sokszínűség, az utóbbit pedig többnyire a magyar vonatkozások előtérbe helyezése jellemzi.

A tanulmánykötet szerkesztői csoportosítása körvonalaz néhány nagyobb tematikus tömböt: népzene-kutatás, néptánc-kutatás, kutatástörténet, néprajz, tánc-történet és zenetörténet. Időben a magyar őstörténet korszakától a 20. századig, térben pedig Velencétől Galiciáig, sőt a Távol-Kéletig, a Kárpát-medencén át Moldváig ível a tanulmányok sora.

A teljes felsorolás igénye nélkül az alábbiakban kiemelek néhány olyan írást, ami nem feltétlenül csupán zenei érdekeltségű. Az „Öshagyomány és népköltészet” című tanulmányában Andrásfalvy Bertalan a népballadák által hordozott, bennük megőrződött hajdani értékrendet körvonalazza. Az utána következő két zenei témájú tanulmányban a módszer, illetve a mondanivaló lényege is általános érdeklődésre tarthat számot: Juhász Zoltán különféle népzenei matematikai modellezéssel végzett vizsgálata során a rendszer generálta dallamanyagból kibontakozott östípusokat elemzi, Paks Katalin pedig a pentatónia identitáshordozó szerepét vizsgálja a magyar zenében, elsősorban Bartók és Kodály művein keresztül. Néptánc és zenéje a következő témacsoport. Almási István tanulmánya egyszerűen korrajz is a 60-as évek erdélyi viszonyairól. Írásában Karácsony Zoltán elemzés, osztályozás, tipizálás, módszertani kutatás történetét vázolja föl az ugrós táncok vonatkozásában, míg Fügedi János és Vavrincez András tánc és kísérőzene együttesét vizsgálja. Üttempáros játékdalok rendezési problémáival foglalkozik Lázár Katalin tanulmánya, Vikár Béla finn vonatkozású tudományos tevékenységével Landgraf Ildikóé. Mikos Éva a szövegfolklorista szemszögből vizsgálja Bartók és Kodály munkásságának tudományos jelentőségét. Rudasné Bajcsay Márta tanulmányában Kodály Székely keserves c. kórusművének szövegét elemzi. Szalay Zoltán írása egy készülő csikmadarasi népzenei monográfia körvonalait vázolja föl. Szintén erdélyi vonatkozású Pálffy Gyula posztumusz írása, amely Gerendkeresztúr táncait ismerteti. Halász Péter, néprajzkutató, aki Budapestről évekkel ezelőtt Gyimesközépkokra költözött, a helybéli paraszt-primás, Antal Zoltán zenéről vallott nézeteivel ismerteti meg az olvasót. Hangszeres népzenevel kapcsolatos Virágvölgyi Márta írása, amelyben az oktatásban használt, általa készített Népzenei Füzetek – Hangszeres Népzenei Példatár sorozatát ismerteti, továbbá Endrődi Judit, aki a Kárpát-medence citerajáték-hagyomány ritka játékmódjairól ad számot. Két tanulmány a moldvai csángókkal kapcsolatos: Harangozó Imre népköltészetükről, Iancu Laura magyar identitástudatuk változásáról ír.

A könyv zenetörténeti kutatás témakörhöz tartozó írásai közül csupán szemelgetünk. Az ünnepelt édesapjának, Domokos Pál Péternek utolsó, 1983-as, berni találkozásáról Veress Sándorral Berlécz Melinda tanulmánya ad számot. Ezt követi Felföldi László értékelése Domokos Pál Péternek az ún. pallostáncra vonatkozó, eddig kiadatlan feljegyzéseire alapozott kutatásáról. Kájoni Jánosnak a csiksomlyói nyomdában készült Cationale Catholicum első (1676-os) kiadásához jelentős egykorú adalékokat közöl Munckenhaupt Erzsébet írása. A 18. századi csiksomlyói passiójátékok énekeiről Kővári Réka, a „földindulások ellen” kegyelemért, védelemért könyörgő ferences énekekről Richter Pál, a Perenyi kézirat énekeskönyvről Medgyesy S. Norbert értekezik.

Czagány Zsuzsa az ún. Zalka Antifonálé bonyodalmas rekonstrukciós munkálataiba vezeti be az érdeklődőt. Fajcsák Attila tanulmánya egy Ungaresca-dallam rokonsági körét rajzolja meg. Csörsz Rumen Istváné 16–18. századi táncdallamok népzenei vonatkozásait mutatja be. Rovátka Lajos és Komlós Katalin egy-egy német szerző darabját elemzi, kiemelve a magyaros, illetve népies vonatkozást. A 18. századi magyar zene kutatásának forrásait ismerteti Szacsvai Kim Katalin, Pozsony és Pest-Buda zeneéletben játszott szerepét tárgyalja a fővárosváltás tükrében Sas Ágnes. Tallián Tibor a Nemzeti Színház első évtizedeinek operarendezéseiről szól, Eckhardt Mária a zsolttár Liszt zenéjében betöltött kitüntetett szerepéről ír.

Számunkra különös terület a galíciai, galeg karácsonyi énekek világa; – amelyről Sergio de la Ossa tudósít. Vargyas Gábor írása pedig egy, a magyar olvasónak szintén „egzotikus” vidéken élő népcsoportnak, a vietnami hegyi brúknak a gondolkodásmódjába, nyelvhasználatába enged röpke bepillantást.

A tanulmánykötetet Bartókkal kapcsolatos írások zárják. Lampert Vera a népdalfeldolgozások előadási jeleit értelmezi, Vikárius László a „Gyermekeknek” c. sorozatban feldolgozott kanasztánc-

nak és jellemző ritmusának kitérte szerepét követi Bartók munkásságában, végezetül pedig javított újraközölését olvashatjuk Olsvai Imre „Dél-Dunántúl hangja Bartók zenéjében” című átfogó (előzőleg angolul, majd 1974-ben magyarul megjelent) tanulmányának.

Kisdi Barbara: Mint a földre hullott mag, Otthon szülés Magyarországon – egy antropológiai vizsgálat tanulságai. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, 2013. 360 p.

Farkas Judit

Kisdi Barbara könyvében egy rendkívül érdekes, ugyanakkor a közvéleményt mélyen megosztó témát, az otthon szülést és jelenségkörét vizsgálja. A könyv tárgya egyfelől maga az otthon szülést választó nő, egészen pontosan annak értékválasztási folyamata és metódusa, illetve az a világlátás, értékrend, amelynek része az otthon szülés. A szerző bemutatja azt az általános társadalomtörténeti folyamatot, azokat a paradigmákat, amelyekbe az otthon szülés, mint kulturális jelenség bekapcsolódik. Másrészt tágabb kontextusba helyezve, a hatalmi diskurzusok felől értelmezi az időnként heves indulatokkal kísért véleményalkotást, amely az otthon szülés kapcsán mind a szakembereket, mind a közvéleményt jellemzi.

Nagyon fontosnak tartom, hogy Kisdi Barbara helyén kezel munkája érvényességét: tudatában van annak, hogy saját szemlélete része a kutatásnak, a kérdésköröknek, és egyáltalán, az érzékelésnek is. Ebből következően saját munkáját egy lehetséges értelmezési alternatívaként fogja fel, amelynek kiindulási alapja, hogy nincs egy, az otthon szüléshez köthető homogén értékrend, csupán egy keret létezik, amiből az egyének válogatnak; és tisztán látja, hogy a mozgalmakon belül mind az otthon szülő nők, mind az értékrendek nagyon sokfélék.

Kisdi Barbara kutatási módszereiben elsősorban interjúkra, az internetes megjelenések és a sajtó figyelésére, illetve irodalmi kutatómunkára támaszkodott. Ennek során feltárta és felhasználta az otthon szülés mozgalmában használatos primér szövegeket, statisztikai adatokat dolgozott fel, interjúkat készített otthon szült vagy otthon szülést tervező nőkkel, és helyet kapott a könyvben néhány, a témával foglalkozó on-line fórum, illetve hír-kommentek elemzése is. Résztvevő megfigyelést leginkább a felkészítő tanfolyamokon illetve az interjú-szituációkban alkalmazott. Ma már közhely, hogy a városi csoportok antropológiai vizsgálata újfajta módszereket követel meg, és hogy ez a kutatómunka akár sokkal nehezebb is lehet (de legalábbis másként nehéz), mint a klasszikus antropológiai terepmunka. A szerző külön fejezetben tárgyalja a munkája során felmerülő dilemmákat (a résztvevő megfigyelés nehézségei, mit lehet és mit kell megmutatni a vizsgálat eredményeiből, a vizsgált csoport elvárásai a néprajzkutató felé, a kutató mint a reprezentáció lehetséges eszköze stb.), amivel nagyban hozzájárul szaktudományunk általános módszertani-etikai kérdéseihez.

A könyv három, jól elkülöníthető részre oszlik:

A szülés-születés elméleti megközelítési lehetőségei című első részben ismerkedünk meg a kutatói kérdésekkel; a szülés-születés és otthon szülés kutatásának történeti áttekintésével; a betegség-és egészségfelfogás történeti változásaival; a holisztikus és a technokrata szülésmodellel; az otthon szülés magyarországi történetével stb. A szerző itt igyekszik rendet vágni abban a fogalmi zűrzavarban is, ami az otthon szülés körül kialakult (alternatív szülés, holisztikus szülésmodell; természetes, természetesség; hagyományos, modern, posztmodern szülés és bábák stb.); és ebben a részben mutatja be azt a kognitív konfliktust is, ami az otthon szülés körül kialakult.

A könyv második nagy fejezete (*Gyermek születik*) az empirikus kutatás eredményeit tartalmazza, azt, hogy az első részben tárgyalt makroszintű jelenségek hogyan jelennek meg az egyéni életekben, hogyan épül fel az egyéni tudás, ami az otthon szülők tudástárát képezi, hogyan gondolkodnak életről, testről, egészségről, hitről-vallásról; megismerjük a segítők, a dülák, a bábák és a család helyét és szerepét az otthon szülésben. Módszertanilag nagyon jónak és fontosnak tartom, hogy a szerző vizsgálata során nem állt meg a szülésnél, hanem a választott gyógymódokra és kozmetikumokra, vagy az óvoda- és iskolaválasztásra, sőt a vallásosságra is kiterjeszti figyelmét, felvázolva egy olyan életforma és gondolkodásmód kereteit, aminek az otthon szülés csak egyik eleme, és ami – a sok közös pont mellett – azt is megmutatja, hogy milyen kevéssé tekinthető homogénnek az otthon szülést választók csoportja. Itt hangzik el a dolgozat egyik legalapvetőbb megállapítása is, az, hogy az otthon szülés valójában egy attitűd, ahol a hangsúly „nem a sikeres otthoni szülésen van, hanem a közös szándékon, a közös tudáson, amely közös célokat eredményez.” (Kisdi 2013: 124).

A harmadik nagy rész (*Az otthon szülés jelentései*) nem csupán az eddigiek összegzését, hanem azok szélesebb keretbe ágyazását adja: a szerző belehelyezi az otthon szülés-mozgalmat az alternatív társadalmi mozgalmak keretébe, illetve az otthon szülés, mint alternatív életformát, mint genderspecifikus társadalomkritikát, és mint társadalmi körjelző tünetet értelmezi. Kisdi Barbara meggyőzően bizonyítja, hogy e marginálisnak tűnő téma sokkal több, mint néhány asszony és az orvostársadalom illetve az egészségügyi bürokrácia vitája. Rávilágít, hogy: „az otthon szülés ürügyén felvillanó érdek- és érték-ütközések miként teszik láthatóvá a modern társadalom belső ellentmondásait” (Kisdi 2013: 222); az otthon szülés jelenségköre miként fogalmaz meg társadalomkritikát a fennálló intézményrendszerrel kapcsolatban. Azaz rámutat, hogy az otthon szülés nem csak az otthon szülésről szól.

Mód László–Simon András (szerk.): Nemzeti identitás, kulturális örökség, emlékezet és az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark. Szeged: Solymossy Sándor Közhasznú Egyesület–Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, 2011, 147 pp.

Kovács Orsolya

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark egyike Magyarország olyan látványosságainak, ahol a legtöbben már megfordultak életük során, de legalább is hallottak róla. Az emlékhely meglehetősen sokféle látóval kínál, hiszen találhatunk itt szabadtéri néprajzi gyűjteményt, állandó és időszakos kiállításokat, monostor romokat, a Feszty körképet és több olyan emlékművet, amelyek a különböző politikai rendszerek lenyomataiként is felfoghatóak.

A most bemutatandó kötet új nézőpontból közelíti meg a helyszínt, és ezáltal a kulturális turizmus kérdését is. A 2005-ben megrendezett, immár hetedik nemzetközi néprajzi szeminárium eredményeit mutatja be. A szegedi néprajzi tanszék eleinte egy, majd később két évente rendezi meg elméleti és módszertani hangsúlyú nyári egyetemét, amely a közös terepkutatást állítja középpontjába. Az ötlet az egykori Csehszlovákiából származik, ugyanis a pozsonyi néprajzi tanszék az 1970-es években indította útjára Seminarium Ethnologicum néven hasonló vállalkozását, ami sajnálatos módon abbamaradt. Barna Gábor, aki maga is résztvevője volt a szlovák programnak, 1995-ben kezdeményezte a nemzetközi diákszemináriumok megszervezését immáron Szegeden Seminarium Ethnologicum Szegediense-SemEthnoSz néven. Az egy- majd két évente megrendezett szemináriumon különböző európai egyetemek hallgatói és oktatói vesznek részt, a hangsúly pedig a közös terepmunkára helyeződik. A Csongrádon szervezett szemináriumokat követően az első vizsgált téma a Szeged-alsóvárosi búcsú volt, amelyet olyanok követtek, mint például a bajai halászlé-főző fesztivál vagy